Ю. В. Федотова
Харків, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

ГЕНДЕРНА СКЛАДОВА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Економічні кризи XX століття поставили під сумнів доцільність діючої моделі кількісного економічного зростання та критерію короткострокової максимізації прибутку у сфері бізнесу і довели необхідність пошуку більш ефективних схем виробництва і споживання та критеріїв успішності політики та економічної діяльності, які б відповідали довгостроковим суттєвим потребам людства. Незважаючи на те, що концепція сталого розвитку отримала визнання на міжнародному рівні ще з початку 1980-х років, а завдання впровадження цієї стратегії задекларованою метою «Порядку денного на XXI століття», прийнятого Конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, та Декларації тисячоліття, схваленої у 2002 році на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку у Йоганнесбурзі, є певні складнощі з її впровадженням в умовах чинної парадигми індустріального розвитку, особливо у країнах з перехідною економікою.

Виходячи з проголошених орієнтирів щодо переорієнтації моделі подальшого соціально-економічного розвитку, в Україні сформовано цілі тисячоліття. Згідно з даними рисунку 1, сьогодні вже досягнуто цілі 4 та 5 – скорочення дитячої смертності та поліпшення охорони материнства, однак досі невирішеними залишаються проблеми боротьби зі смертельними захворюваннями (ціль 6). В цілому ж, рівень досягнення цілей тисячоліття в Україні відповідає рівню інших країн пострадянського простору.

Акцентуючи увагу на першочерговості досягнення цілі 6, зазначимо, що якість життя населення великих промислових районів і міст багато в чому залежить від стану навколишнього середовища. Рівень навантаження на природне середовище України у 4-5 разів перевищує аналогічні показники в інших країнах, а за ступенем забруднення та деградації довкілля Україна посідає одне з перших місць на пострадянському просторі. При питомій вазі території держави 2,7% викиди шкідливих речовин у атмосферу досягають 18%, скидання стічних вод у поверхневі водойми – 12%, щорічне складування відходів – 19% від узагальнюючих показників всіх країн. Лісистість України становить 15,6%, що майже втричі менше лісистості Західної Європи (43,2%). За сучасними оцінками для досягнення оптимальних показників лісистості необхідно збільшити площу лісів на 2 – 2,5 млн. га.

Ступінь небезпеки забруднення атмосферного повітря оцінюється за двома основними класами речовин – канцерогенним, який здатний спричиняти злоякісні новоутворення, та неканцерогенним. Ряд канцерогенних речовин впливає і на

спадкоємність, а саме на збільшення частоти генетично обумовлених захворювань. Постійний вплив забрудненого повітря на здоров'я населення проявляється у зростанні показників захворюваності органів дихання та пов'язаними з ними випадками смертності. До групи неканцерогенних забруднюючих речовин входять насамперед найбільш розповсюджені так звані «класичні забруднювачі»: діоксиди азоту та сірки, оксид вуглецю та озон. Більшість із цих забруднюючих речовин мають подразнюючу дію та негативно впливають на стан органів дихальної системи, тому приблизно 40 – 60% випадків таких патологій пов'язані із дією несприятливих екологічних факторів. Можна побачити, що найбільша кількість хворих на рак трахеї, бронхів та легенів спостерігається протягом 1988 – 1993 рр. – приблизно 106 випадків на 100 тис. населення України. Після цього відбувається поступове скорочення даного показника, і у 2011 році кількість захворювань дорівнює 76 випадків на 100 тис. осіб. За відсутності статистичних даних відсутня можливість охарактеризувати подальшу зміну цього показника.

Отже, можна зробити висновок, що найбільша кількість захворювань припадає на чоловіків віком від 40 років. Варто відзначити, що така тенденція стосується чоловіків, які знаходяться у працездатному віці (серед загальної кількості онкологічних захворювань на рак верхніх дихальних шляхів хворіє 15,6% осіб чоловічої статі), а це вкрай негативно відобразиться на показниках економічної ефективності виробництва.

Зважаючи на загрозливий характер ситуації, зазначимо, що одним із важелів покращення стану навколишнього природного середовища є озеленення міських площ. Аналізуючи тісноту взаємозв'язку між вперше зареєстрованими випадками описаних вище захворювань та ступенем озеленення територій шляхом побудови рівняння парної лінійної регресії, можна зробити висновок, що онкологічні захворювання, які пов'язані із невизначено великим переліком факторів, на 43% залежать від озеленення тієї чи іншої території, а на 57% спричинені дією інших чинників. Існуючий очевидний зв'язок між показниками захворюваності та смертністю населення дозволяє зробити припущення стосовно покращення стану здоров'я населення, а отже підвищення показнику середньої тривалості життя у регіонах України, завдяки створенню «зелених» робочих місць, що відповідає принципам «зеленої» економіки.

Так, програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) у 2008 році обґрунтовано Глобальний зелений нового курс, спрямований на сприяння оздоровленню фінансової системи, подолання рецесії в економіці, переведення післякризового розвитку на шлях екологічно чистого і стабільного розвитку, збільшення кількості робочих місць.

Засади «зеленої» економіки полягають у трьох основних принципах: 1) висунення на перший план екосистемних послуг як на національному, так і на міжнародному рівнях; 2) забезпечення зайнятості населення за рахунок створення «зелених» робочих місць та розробки відповідної політики; 3) використання ринкових

механізмів для досягнення стійкого розвитку та підвищення економічної конкурентоспроможності.

Проблема декларування та розробки доктрини розвитку «зеленої» знаходиться на початковому етапі і належить до найбільш інноваційних та актуальних. У провідних країнах світу аналогічні дослідження затверджені у низці стратегічних документів: «Глобальний зелений новий курс» (2009 р.), «Зелений новий курс для Європи: в напрямку зеленої модернізації в умовах кризи» (2010 р.), «Назустріч «зеленій» економіці: шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності» (2011 р.), «Велика зелена технічна революція» (2011 р.) та інші.

Для реалізації геоекономічних переваг України відповідно до принципів «зеленої» економіки вже зроблено певні вагомі кроки, а саме: створено Національну комісію сталого розвитку в Україні, розроблено цілі тисячоліття, затверджено Концепцію та Стратегію національної екологічної політики України до 2020 року та Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011 – 2015 рр. Однак ефективність реалізації цього напряму вимагає подальших ґрунтовних науково-методичних розробок.